

TÜRKMENISTANYŇ K A N U N Y

Tohumçylyk hakynda

(Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2010 ý., № 2, 30-njy madda)

(Türkmenistanyň 03.06.2017 ý. № 578-V, 02.03.2019 ý. № 131-VI, 25.11.2023 ý. № 75-VII
we 13.07.2024 ý. № 117-VII Kanunlary esasynda girizilen üýtgetmeler bilen)

Şu Kanun ösümlikleriň tohumlarynyň öndürilmegi, taýýarlanylmagy, gaýtadan işlenilmegi, saklanylmagy, ýerlenilmegi, daşalmagy we ulanylmagy, tohumçylyk ulgamynyň guralmagy we işlemegi, şeýle hem Türkmenistanda tohumçylyk babatdaky döwlet gözegçiligini amala aşyrmak babatdaky işiň hukuk esaslaryny belleýär.

I bap. Umumy düzgünler

1-nji madda. Şu Kanunda ulanylýan esasy düşüňjeler

Şu Kanunda aşakdaky esasy düşüňjeler ulanylýar:

tohumçylyk – tohumlaryň öndürilmegi, taýýarlanylmagy, gaýtadan işlenmegi, saklanmagy, ýerlenmegi, daşalmagy we ulanylmagy baradaky iş, şeýle hem sortluk we tohum gözegçiligi;

tohumlar – ösümlikleriň sortlarynyň üznüksiz öndürilmegi üçin ulanylýan ösümlük bölekleri (kökleri, lukowisalary, miweleri, nahallary, tohumlaryň özleri, bitişip gögeren miweleri, çylşyrymly miweleriň bölekleri we başgalar);

tohumlaryň sortlulyk hilleri – tohumlaryň ösümlikleriň belli bir sortuna degişlidigini häsiýetlendirýän alamatlarynyň jemi;

tohumlaryň ekiş hilleri – tohumlaryň ekiş (oturtmak) üçin ýaramlydygyny häsiýetlendirýän alamatlarynyň jemi;

tohumlaryň tapgyry – degişlilikdäki sortuň tohumlarynyň birmeňzeş hili we gelip çykyşy boýunça kesgitli mukdary;

sort gözegçiligi – ekişleri seljeriş, toprak we barlaghana sort gözegçiligini geçirmek arkaly sort arassalygyny kesgitlemek baradaky çäreler;

tohum gözegçiligi – tohumçylyk babatdaky döwlet standartlarynyň we beýleki kadalaşdyryjy namalaryň talaplarynyň berjaý edilmegine gözegçiligi amala aşyrmak, tohumlaryň ekiş hilini kesgitlemek babatdaky çäreler;

ekişleriň seljermesi – sort arassalygyny ýa-da ösümlikleriň sort meňzeşligini, sort ekişleriniň hapalananlygyny, kesellänligini we zyýankeşler tarapyndan zaýalananlygyny kesgitlemek maksatlary bilen sort ekişleriniň derňelmegi;

toprak gözegçiligi – ösümlikleriň we tohumlaryň belli bir sorta degişlidigini anyklamak we ösümlikleriň ýörite meýdançalarda ekilmegi we ösümlikleriň soňraky barlagy arkaly sort arassalygyny kesgitlemek;

barlaghana sort gözegçiligi – tohumlaryň belli bir sorta degişlidigini anyklamak we barlaghana barlagyny geçirmek arkaly tohumlaryň sort arassalygyny

kesgitlemek.

2-nji madda. Türkmenistanyň tohumçylyk babatdaky kanunçylygy

Tohumçylyk babatda Türkmenistanyň kanunçylygy Türkmenistanyň Konstitusiyasyna esaslanýar we ol şu Kanundan we Türkmenistanyň tohumçylyk baradaky meselelerini düzgünleşdirýän beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryndan ybaratdyr.

3-nji madda. Tohumlary öndürmäge we ulanmaga bolan hukuk

Patent bilen goralýan sortlaryň tohumlaryny we garnuwlary öndürmek we ulanmak hukugyna patent eýeleri, şeýle hem tohumçylyk baradaky işiň ygtyýarlylandyrylýan görnüşlerini amala aşyran ýuridik we fiziki şahslar eýedirler.

Patent eýeleri, olar tarapyndan ygtyýarly edilen wekiller, şeýle hem olaryň arasyndaky şertnamalar Türkmenistanyň kanunçylygy bilen bellenen tertipde bellige alynýar.

4-nji madda. Tohumçylyk ulgamy we subýektleri

Tohumlary öndürmek, olary taýýarlamak, gaýtadan işlemek, saklamak, daşamak, ulanmak we ýerlemek, şeýle hem tohumlaryň hiline gözegçilik etmek işini amala aşyran tohumçylyk subýektleriniň jemi tohumçylyk ulgamydyr.

Tohumlaryň öndürilmegi we taýýarlanylmagy, ýerlenmegi, saklanmagy, gaýtadan işlenmegi, daşalmagy, ulanylmagy bilen meşgullanýan ýuridik we fiziki şahslar tohumçylygyň subýektleri bolup durýarlar.

Tohumçylyk ulgamynyň işiniň tertibi tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edaralary tarapyndan kesgitlenilýär.

II bab. Tohumçylyk babatdaky döwlet düzgünleşdiriş

5-nji madda. Tohumçylyk babatdaky döwlet düzgünleşdirişini amala aşyran edaralar

1. Tohumçylyk babatda döwlet düzgünleşdiriş Türkmenistanyň Ministrler Kabineti, tohumçylyk babatda ygtyýarly döwlet edaralary, Türkmenistanyň Oba hojalyk ministrliginiň Oba hojalyk ekinleriniň tohumçylyk merkezi (mundan beýläk – Merkez), ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýerli edaralary we ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralary tarapyndan amala aşyrylýar.

2. Tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edaralaryna şular degişlidir:

Türkmenistanyň Oba hojalyk ministrligi (mundan beýläk – oba hojalygy babatda ýerine ýetiriji häkimiýetiň ygtyýarly edarasy);

şeýle hem tohumçylyk bilen baglanyşykly meselelerde:

daşky gurşawy goramak babatda ýerine ýetiriji häkimiýetiň ygtyýarly edarasy;

saglygy goraýyş we derman senagaty babatdaky ýerine ýetiriji häkimiýetiň

ygtyýarly edarasy.

(2017-nji ýylyň 3-nji iýunyndaky, 2019-njy ýylyň 2-nji martyndaky, 2023-nji ýylyň 25-nji noýabryndaky we 2024-nji ýylyň 13-nji iýulyndaky Türkmenistanyň Kanunlarynyň redaksiýasynda).

6-njy madda. Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň ygtyýarlyklary

Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň ygtyýarlyklaryna şu aşakdakylar degişlidir:

- 1) tohumçylyk babatda döwlet syýasatyny kesgitlemek;
- 2) tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edaralarynyň işlerini utgaşdyrmak;
- 3) ministrlikleriň we pudak edaralarynyň, şeýle hem eýeçiligiň ähli görnüşlerindäki kärhanalaryň we guramalaryň tohumçylyk babatdaky işini kadalaşdyryp düzgünleşdirmegi amala aşyrmak;
- 4) Döwlet tohumçylyk gorunyň emele gelmeginiň, saklanylyşynyň we ulanylyşynyň tertibini kesgitlemek;
- 5) ekinler we sortlar boýunça Döwlet tohumçylyk gorunyň möçberini tassyklamak;
- 6) tohumçylyk babatdaky işi ygtyýarlylandyrmak hakyndaky Düzgünnamany tassyklamak.

(2024-nji ýylyň 13-nji iýulyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda).

7-nji madda. Tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edaralarynyň ygtyýarlyklary

1. Oba hojalygy babatda ýerine ýetiriji häkimiýetiň ygtyýarly edarasynyň tohumçylyk babatdaky ygtyýarlyklaryna şu aşakdakylar degişlidir:

- 1) ösümlikleriň tohumçylygy babatda ýeke-täk döwlet syýasatyny amala aşyrmak;
- 2) öz ygtyýarlyklarynyň çäklerinde ösümlikleriň tohumçylygy babatda Türkmenistanyň kadalaşdyryjy hukuk namalaryny tassyklamak;
- 3) Türkmenistanyň Ministrler Kabineti bilen ylalaşyp, Türkmenistanda oba hojalyk ekinleriniň naýbaşy, saýlantgy we ýokary arkaly tohumlaryny öndürmäge ýöriteleşdirilen saýlantgy tohumçylyk hojalyklarynyň sanawyny tassyklamak;
- 4) oba hojalyk ekinleriniň tohumçylygy babatda Türkmenistanyň halkara hyzmatdaşlygyny amala aşyrmak;
- 5) şu Kanuna we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda oba hojalyk ekinleriniň tohumçylygy babatda öz ygtyýarlyklaryna degişli beýleki meseleleri çözmek.

2. Şu Kanunyň 5-nji maddasynyň ikinji böleginde görkezilen daşky gurşawy goramak babatdaky ýerine ýetiriji häkimiýetiň ygtyýarly edarasy we saglygy goraýyş we derman senagaty babatdaky ýerine ýetiriji häkimiýetiň ygtyýarly edarasy tohumçylyk babatdaky işi şu Kanunda we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynda göz önünde tutulan ygtyýarlyklarynyň çäklerinde amala aşyrýarlar.

(2024-nji ýylyň 13-nji iýulyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda).

7¹-nji madda. Merkeziň ygtyýarlyklary

Merkeziň oba hojalyk ekinleriniň tohumçylygy babatda ygtyýarlyklaryna şu aşakdakylar degişlidir:

1) tohumçylyk babatda işleriň ähli görnüşleriniň alnyp barlyşyna gözegçiligi amala aşyrmak;

2) tohumlaryň we oturdylýan ekinleriň hili babatda döwlet standartlarynyň işlenilip taýýarlanylmagyny amala aşyrmak;

3) tohumlyk we oturdylýan ekinleriň ekiş we sort baha berlişini kesgitlemek boýunça kadalaşdyryjy resminamalary işläp taýýarlamak;

4) eksport we import edilýän tohumlaryň we oturdylýan ekinleriň döwlet standartlaryna we halkara kadalara laýyk gelşine gözegçiligi amala aşyrmak hem-de laýyklyk sertifikatyny bermek;

5) ösümlikleriň sortlary ösdürilende, öndürilende, saklanylanda, ýerlenilende we ulanylanda tohumlyk we oturdylýan ekinleriň hökmany barlag düzgünleriniň we kadalarynyň usullaryny işläp taýýarlamaga hem-de olaryň Türkmenistanyň çäginde ulanylmagyny üpjün etmäge gatnaşmak;

6) tohumçylyk babatda ylmy barlaglaryň esasy ugurlarynyň kesgitlenilmegine gatnaşmak;

7) şu Kanuna we tohumçylyk babatda beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda gaýry ygtyýarlyklary amala aşyrýar.

Kanuna 7¹-nji maddasy 2024-nji ýylyň 13-nji iýulyndaky Türkmenistanyň Kanuny esasynda goşulan).

8-nji madda. Ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýerli edaralarynyň we ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralarynyň tohumçylyk babatda ygtyýarlyklary

Ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýerli edaralary we ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralary tohumçylyk babatdaky ygtyýarlyklarynyň çäklerinde:

1) tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edaralaryna Türkmenistanyň kanunçylygy bilen olaryň üstlerine ýüklenilen wezipeleri ýerine ýetirmekleri üçin şert döredýärler;

2) hususy tohumçylyk binýadynyň döredilmegine we ösdürilmegine, gymmatly ýerli we dünýä genetik gaznasynyň saklanylmagyna we netijeli ulanylmagyna ýardam edýärler;

3) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda tohumçylyk babatdaky gaýry ygtyýarlyklary amala aşyrýarlar.

(2017-nji ýylyň 3-nji iýunyndaky we 2024-nji ýylyň 13-nji iýulyndaky Türkmenistanyň Kanunlarynyň redaksiýasynda).

9-njy madda. Tohumçylykda döwlet standartlary

Tohumçylyk babatdaky döwlet standartlary tohumçylyk babatda ygtyýarly döwlet edaralary we Merkez tarapyndan işlenilip taýýarlanylýar.

Tohumçylykda döwlet standartlaryny tassyklamak standartlaşdyrmak babatda

Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda geçirilýär.

(2024-nji ýylyň 13-nji iýulyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda).

10-njy madda. Tohumlaryň sertifikatlaşdyrylmagy

Ýerlemek üçin niýetlenen tohumlar hökmany sertifikatlaşdyrylmaga degişli bolup, ol haýsy sorta degişliligi, gelip çykyşy we tohumlaryň ekiş hillerini kepillendirýän görkezijiler boýunça geçirilýär.

Seleksiýanyň gazananlarynyň Döwlet sanawyna girizilen sortlara degişli bolan, ulanylmaga rugsat edilen tohumlaryň sertifikatlaşdyrylmagy tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edaralary we Merkez tarapyndan amala aşyrylýar.

Seleksiýanyň gazananlarynyň Döwlet sanawyna girizilmedik sortlara degişli bolan ulanylmaga rugsat edilen tokaý we derman ösümlikleriň tohumlarynyň sertifikatlaşdyrylmagy degişlilikde daşky gurşawy goramak babatda ýerine ýetiriji häkimiýetiň ygtyýarly edarasy we saglygy goraýyş we derman senagaty baradaky ýerine ýetiriji häkimiýetiň ygtyýarly edarasy tarapyndan geçirilýär.

(2017-nji ýylyň 3-nji iýunyndaky, 2019-njy ýylyň 2-nji martyndaky, 2023-nji ýylyň 25-nji noýabryndaky we 2024-nji ýylyň 13-nji iýulyndaky Türkmenistanyň Kanunlarynyň redaksiýasynda).

11-nji madda. Tohumçylyk babatdaky işiň ygtyýarlylandyrylmagy

Eýeçiligiň ähli görnüşlerindäki tohumçylyk subýektleri seleksiýanyň gazananlarynyň Döwlet sanawyna girizilen, ulanylmaga rugsat edilen sortlaryň tohumlaryny degişlilikdäki tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edarasy tarapyndan berilýän ygtyýarnama esasynda öndürmäge, taýýarlamaga, ulanmaga we ýerlemäge haklydyrlar.

Ygtyýarnama alan tohumçylyk subýektleri tohumçylyk işiniň Döwlet sanawyna girizilýär.

Tohumçylyk babatdaky işiň ygtyýarlylandyrylmagy Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanylýan düzgünnama laýyklykda amala aşyrylýar.

Ýuridik we fiziki şahslar diňe öz hususy talaplary üçin bolan tohumlary ygtyýarnamasyz öndürmäge haklydyrlar.

III bab. Tohumlaryň görnüşleri

12-nji madda. Ösümlikleriň sortlarynyň tohumlarynyň görnüşleri

1. Üznüksiz öndürilmeginiň tapgyryna laýyklykda tohumlaryň şu görnüşleri kesgitlenilýär:

tohummaýa;

naýbaşy;

saýlantgy;

arkaly (birinji we soňraky arkaly tohumlary, şeýle hem birinji nesiliň garnuw tohumlary).

2. Tohummaýa tohumlary diýlip ösümligiň sortunyň originatory ya-da onuň

ygtyýarly adamy tarapyndan tohumhana meýdançalaryndan alnan we doly barlaghana seljermesinde barlanan ösümlük tohumlaryna aýdylýar.

Ösümligiň sortunyň originatory diýlip ulanylmaga goýberilen we maglumatlary seleksion gazanylanlaryň Döwlet sanawyna girizilen ösümligiň sortunyň döredilmegini, çykarylmagyny, ýüze çykarylmagyny we (ýa-da) saklanmagyny üpjün edýän ýuridik ýa-da fiziki şahsa aýdylýar.

Ösümligiň sortunyň originatoryny bellige almak Türkmenistanyň kanunçylygy bilen bellenen tertipde amala aşyrylýar.

3. Naýbaşy tohumlar – munuň özi sortuň ähli alamatlaryny we häsiýetlerini has doly berip bilýän ösümlükleriň iň oňat saýlanyp ösdürilip ýetişdirilýän nesliniň saýlantgy tohumlaryň önündäki köpeliş bölegidir.

4. Saýlantgy tohumlar diýlip naýbaşy tohumlaryndan alnan we tohumçylyk babatdaky döwlet standartlarynyň we gaýry kadalaşdyryjy hukuk namalaryň talaplaryna laýyk gelýän ösümlük tohumlaryna aýdylýar.

Saýlantgy tohumlar arkaly tohumlary öndürmek üçin ulanylýar.

5. Arkaly tohumlar diýlip saýlantgy tohumlardan soň gelýän ösümlük nesilleriniň tohumlaryna aýdylýar.

Birinji nesliň garnuw tohumlary arkaly tohumlar bolup durýarlar.

6. Tohumlaryň degişlilikdäki görnüşlerini öndürmegiň usullaryny tohumçylyk baradaky ygtyýarly döwlet edaralary kesgitleýärler.

IV bap. Tohumlaryň öndürilişi

13-nji madda. Tohumlaryň aýry-aýry görnüşleriniň öndürilişi

Tohummaýa we naýbaşy tohumlary üznüksiz öndürmek we gorap saklamak maksady bilen nesil ösümlüklerini yzygiderli seçmek, ýekebara we maşgala ýygymlaryna baha bermek ýoly bilen ylmy edaralar, ýokary okuw mekdepleriniň okuw-tejribe hojalyklary, oba hojalyk paýdarlar jemgyýetleri we sortlaryň awtorlary tarapyndan öndürilýär.

Ýöriteleşdirilen saýlantgy tohumçylyk hojalyklarynda sortlaryň awtorlarynyň ýa-da sortuň originatorynyň gözegçiliginde tohummaýa we naýbaşy tohumlary öndürilip bilner.

Saýlantgy we arkaly tohumlar tohumçylyk babatdaky işi ýerine ýetirmäge ygtyýarnamasy bolan ähli gyzyklanýan ýuridik we fiziki şahslar tarapyndan öndürilip bilner.

(2024-nji ýylyň 13-nji iýulyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda).

14-nji madda. Ösümlükleriň tohumlaryny öndürmek üçin ýörite zolaklar

Ýokary sortlulyk hili bolan ösümlükleriň tohumlarynyň öndürilmegi üçin has amatly tehnologik we fitosanitar şertleri döretmek maksady bilen tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edaralarynyň tekliplamasy boýunça Türkmenistanyň ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýerli edaralary Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan bellenen tertipde ösümlükleriň tohumlaryny öndürmek üçin ýörite

zolaklary kesgitleýärler. Bu zolaklarda tohumlary öndürmegiň aýratyn düzgüni bellenilýär.

(2017-nji ýylyň 3-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda).

V bap. Tohumlaryň taýýarlanylyşy, işlenip bejerilişi, saklanylyşy we ulanylyşy

15-nji madda. Tohumlaryň taýýarlanylyşynyň, işlenip bejerilişiniň, saklanylyşynyň we ulanylyşynyň tertibi

Tohumlaryň taýýarlanylyşynyň, işlenip bejerilişiniň, saklanylyşynyň we ulanylyşynyň tertibi degişlilikde tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edaralary tarapyndan kesgitlenilýär.

Aýratyn hukuklaryň (intellektual eýeçilik) obýekti bolup durýan tohumlaryň ulanylmagyna Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan tertipde ýol berilýär.

Sortlulyk we ekiş hilleri tohumçylyk babatdaky döwlet standartlarynyň we gaýry kadalaşdyryjy resminamalaryň talaplaryna laýyk gelmeýän, şol sanda önümçilige ornaşdyrylmadyk tohumlaryň (nahallaryň) ekiş üçin ulanylmagy gadagan edilýär.

16-njy madda. Döwlet tohum gory

Döwlet tohum gory özüne gerek tohumlary öndürmeýän ýa-da olary öndürmek üçin mümkinçilikleri çäkli bolan hojalygy ýörediji subýektleri we beýleki sarp edijileri tohumlar bilen üpjün etmek, tebigy betbagtçylyklaryň netijesinde ekinler ýok edilende, ýa-da zaýаланanda olara kömek bermek üçin we gaýry maksatlar üçin döredilýär.

Döwlet tohum goruny tohumlar bilen üpjün etmek tohumçylyk subýektleri tarapyndan şertnamalaýyn esasyda amala aşyrylýar.

Tohumlaryň importynyň hasabyna Döwlet tohum gorunyň üsti ýetirilip bilner.

Döwlet tohum goruny döretmegiň, saklamagyň we ulanmagyň tertibi Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan kesgitlenilýär.

17-nji madda. Ätiýaçlyk we geçýän tohum gory

Ätiýaçlyk tohum gory – munuň özi tebigy betbagtçylyklar zerarly ýok edilen ekinleri gaýtadan ekmek üçin Döwlet tohum gorunyň on baş göteriminden köp bolmadyk möçberlerinde döredilýän eldegrilmesiz tohumlaryň her ýylda täzelenýän gorudyr.

Geçýän tohum gory – munuň özi oba hojalyk ösümlikleriniň tohumlarynyň taýýarlanylýan ýylynyň yzyndaky ýylda ulanylýan gorudyr.

Ätiýaçlyk we geçýän tohum gorlary tohumçylyk subýektleri tarapyndan döredilýär, Döwlet tohum gorundan aýratyn hasaba alynýar we saklanylýar hem-de pugta maksadalaýyklykda peýdalanylýar.

VI bap. Tohumlaryň tapgyrynyň dolanyşygy

18-nji madda. Tohumlary dolanyşyga girizmek

1. Eger tohumlar önümçilige goýberilen, seleksiýanyň gazananlarynyň Döwlet sanawyna girizilen sorta degişli hem-de döwlet standartlarynyň sortlulyk we ekiş hiliniň talaplaryna laýyk gelýän bolsa dolanyşyga girizilýär.

2. Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tohumçylyk babatda ygtyýarly döwlet edaralarynyň teklibi boýunça aýratyn halatlarda:

Türkmenistanda ygtyýarlylandyrylan tohumlar üçin hiliň aşakladylan görkezijilerini bir ýyldan köp bolmadyk möhlete bellemäge;

ösümlikleriň karantini babatdaky ygtyýarly döwlet edarasynyň talaplary berjaý edilen mahalynda tohumlaryň importy üçin bir ýyldan köp bolmadyk döwür üçin çaklendirmeleri aşaklatmaga rugsat berilýär.

3. Dolanyşyga girizilen tohumlaryň bir ýa-da dürli görnüşli garyndylaryny dolanyşyga girizmek zerurlygy ýüze çykanda we dolanyşyga girizilen tohumlar olaryň düzüm bölekleri bolup duran halatynda, tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edaralary we Merkez tarapyndan rugsat berilýär.

4. Ulanmaga goýberilen, seleksiýanyň gazananlarynyň Döwlet sanawyna girizilmedik sortlaryň tohumlary ekiş maksatlary üçin peýdalanylýp bilner, eger:

a) sortuň awtory döwlet sort-synagy geçirilýän döwürde tohumlaryň ätiýaçlyk goruny döredende;

b) tohumlary ýerlemek hukugy bolmazdan we (ýa-da) başga birine bermezden, öndüriji tarapyndan hususy hajatlary üçin tohumlar ulanylsa;

ç) seleksiýa we barlag işleri, sergilerde görkezip goýmak üçin tohumlar ulanylsa.

Önümçilige goýberilen sort seleksiýanyň gazananlarynyň Döwlet sanawyndan çykarylanda şu sortuň tohumy arkaly tohumlaryň derejeleri boýunça soňraky iki ýylyň içinde dolanyşyga girizilip bilner.

(2017-nji ýylyň 3-nji iýunyndaky we 2024-nji ýylyň 13-nji iýulyndaky Türkmenistanyň Kanunlarynyň redaksiýasynda).

19-njy madda. Tohumlaryň sortlulyk we ekiş hilini kesgitlemek

1. Tohumlaryň sortlulyk we ekiş hiliniň kadalary döwlet standartlary arkaly belleniýär.

Tohumlaryň sortlulyk we ekiş hili kesgitlenende ýeke-täk usullar we barlaghana-tehniki serişdeleri, ýeke-täk kadalaşdyryjy resminamalar we adalgalar ulanylýar.

Tohumlaryň sortlulyk hili seljerme geçirmek, toprak we barlaghana gözegçilik usuly bilen kesgitlenilýär.

2. Saýlantgy tohumlary almak üçin ulanylýan sortlaryň tohumlary tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edaralary we Merkez tarapyndan tassyklanan ekinleriň sanawy boýunça toprak barlagyna degişlidir.

3. Tohumlyk ekinlere seljerme geçirmek tohumçylyk subýektleriniň ýüztutmasy boýunça sortuň originatoryny we tohumçylyk ugrunyň alymlaryny çekmek bilen tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edaralary tarapyndan geçirilýär. Tohumlyk

ekinlere seljerme geçirmek işine gözegçilik etmek tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edaralary we Merkez tarapyndan amala aşyrylýar.

4. Tohumlaryň ekiş hilini kesgitlemek tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edaralarynyň we Merkeziň degişli barlaghanalarynda tohumlar tapgyryndan saýlanyp alnan nusgalygyň derňewi arkaly geçirilýär.

5. Barlaghana seljermäniň maglumatlary boýunça döwlet standartlarynyň talaplaryna laýyk gelýän tohumlaryň eýesi olaryň hili hakdaky degişli resminamalary alýar.

(2017-nji ýylyň 3-nji iýunyndaky we 2024-nji ýylyň 13-nji iýulyndaky Türkmenistanyň Kanunlarynyň redaksiýasynda).

20-nji madda. Tohumlaryň eksporty we importy

1. Tohumlaryň eksportyna, eger:

1) olar äkitmek üçin gadagan edilen sorta degişli bolmasa;

2) olar tohum bilen üpjün etmegiň şertnamalaryň we ösümlikleriň karantini baradaky halkara ylalaşyklarynyň talaplaryna laýyk gelýän bolsa;

3) tohumlaryň sortlulyk we ekiş hilini tassyklaýan halkara nusgadaky sertifikaty bar bolsa;

4) bellenilen nusgadaky fitosanitariýa sertifikaty bar bolsa ýol berilýär.

2. Tohumlar Türkmenistana import edilip bilner, eger:

1) olar önümçilige goýberilen, seleksiýanyň gazananlarynyň Döwlet sanawyna girizilen sorta degişli bolan ýagdaýynda;

2) Türkmenistanyň döwlet standartlarynyň talaplaryna laýyk gelýän halkara nusgadaky sertifikaty bar bolan ýagdaýynda;

3) eksport ediji ýurduň ösümlikleriň karantini boýunça döwlet edaralary tarapyndan berlen fitosanitariýa güwänamasy bar bolsa;

4) olary getirmäge degişli tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edarasynyň rugsady bar bolsa.

Azyklyk maksatlary üçin genetiki taýdan modifisirlenen önümiň importy gadagan edilýär.

3. Sortlaryň dürli toprak-howa şertlerinde synagyny, ylmy barlaglary, seleksion işleri geçirmek, şeýle hem sergilerde görkezip goýmak üçin tohumlary getirmek we ýerlemek degişlilikdäki tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edarasynyň rugsady boýunça amala aşyrylýar.

4. Eksport we import edilýän tohumlaryň tohumçylykda döwlet standartlarynyň talaplaryna we halkara kadalaryna laýyk gelşine gözegçilik tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edaralary we Merkez tarapyndan amala aşyrylýar.

Tohumlaryň eksporty we importy üçin karantin gözegçiligi Türkmenistanyň degişli kadalaşdyryjy hukuk namalary bilen bellenilen tertipde amala aşyrylýar.

(2024-nji ýylyň 13-nji iýulyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda).

21-nji madda. Tohumlary belgilemek we gaplamak

Dolanyşyga girizilýän tohumlar döwlet standartlarynyň talaplaryna laýyklykda

belgilenen we gaplanan bolmalydyr.

Himiki we biologik serişdeler bilen işlenip bejerilen tohumlar ýörite gapda dolanyşyga girizilýär, onuň degişli duýduryjy ýazgysy bolmalydyr we ýanyna tohumlar bilen howpsuz iş salyşmak barada gollanma hem-de adamyň we haýwanlaryň saglygyna edip biljek täsirleriň görnüşleri we mümkin bolan netijeler esasynda maglumat goşulmalydyr. Tohumlary daşamak we saklamak Türkmenistanyň döwlet standartlarynyň talaplaryna laýyk gelmelidir.

Tohumlaryň her bir tapgyrynyň ýanyna degişli resminamalar goşulmalydyr.

VII bap. Tohumçylykda döwlet gözegçiligi

22-nji madda. Tohumçylykda döwlet gözegçiligini amala aşyrýan wezipeli adamlar

Aşakdakylar tohumçylykda döwlet gözegçiligini amala aşyrýan wezipeli adamlardyr:

Merkeziň ýolbaşçysy bolup durýan Türkmenistanyň tohumçylyk gözegçiligi baradaky baş döwlet gözegçisi;

Merkeziň welaýat (etrap) bölüminiň ýolbaşçysy bolup durýan welaýatlaryň (etraplaryň) tohumçylyk gözegçiligi baradaky döwlet gözegçileri;
tohumçylyk gözegçiligi baradaky gözegçiler.

(2024-nji ýylyň 13-nji iýulyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda).

23-nji madda. Tohumçylykda döwlet gözegçiligini amala aşyrýan wezipeli adamlaryň ygtyýarlyklary

Tohumçylykda döwlet gözegçiligini amala aşyrýan wezipeli adamlar aşakdaky ygtyýarlyklara eýedirler:

tohumlar öndürilende, taýýarlanylanda, ulanylanda we ýerlenilende döwlet standartlarynyň usuly we tehnologik talaplaryň tohumçylygyň subýektleri tarapyndan berjaý edilişine gözegçilik etmek;

tohumçylyk baradaky resminamany öwrenmek we barlag nusgalaryny saýlap almak üçin tohumlaryň islendik gabyny açmak;

tohumlaryň ösdürilip ýetişdirilýän, işlenip bejerilýän we saklanylýan ýerlerine barmak;

goralýan sortlaryň tohumlarynyň ulanylmagyna gözegçilik etmek;

tohumçylyk subýektleriniň ýerine ýetirmegi üçin hökmany bolan, tohumçylyk işindäki düzgün bozmalary aradan aýyrmak boýunça kesgitnama bermek;

tohumçylyk subýektleri tarapyndan tohumlaryň tapgyrlaryny barlag üçin bermekden boýun gaçyran halatynda, şeýle hem eger döwlet standartlarynyň talaplaryna olaryň hiliniň laýyk gelmeýändigini barlag mahalynda bellense, tohumlaryň ýerlenilmegini gadagan etmek;

Türkmenistanyň tohumlar hakyndaky kanunçylygynyň bozulanlygy üçin raýatlara we wezipeli adamlara jerime çärelerini bellenilen tertipde ulanmak;

şu Kanunyň we Türkmenistanyň gaýry kadalaşdyryjy hukuk namalarynyň

düzgünlerine laýyklykda gaýry ygtyýarlyklary amala aşyrmak.

Tohumçylyk gözegçiligi baradaky döwlet gözegçiligini amala aşyran wezipeli adamlar döwlet häkimiýet edaralary, ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýerli edaralary we ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralary, şeýle hem standartlaşdyrmak baradaky ygtyýarly döwlet edarasy bilen özara hereket edip, şu Kanunyň, Türkmenistanyň gaýry kadalaşdyryjy hukuk namalarynyň talaplarynyň ýerine ýetirilişine gözegçiligi amala aşyýarlar.

(2017-nji ýylyň 3-nji iýunyndaky we 2024-nji ýylyň 13-nji iýulyndaky Türkmenistanyň Kanunlarynyň redaksiýasynda).

VIII bap. Tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edaralarynyň we Merkeziň işini maliýeleşdirmek

(2024-nji ýylyň 13-nji iýulyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda).

24-nji madda. Tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edaralarynyň we Merkeziň işini maliýeleşdirmegiň çeşmeleri

Döwlet býujetiniň we býujetden daşary çeşmeleriň serişdeleri, şeýle hem Türkmenistanyň kanunçylygy bilen bellenen tertipde tohumçylyk babatdaky işini amala aşyran fiziki we ýuridik şahslaryň serişdeleri tohumçylyk baradaky işiň maliýeleşdirilmeginiň çeşmeleri bolup durýar.

(2024-nji ýylyň 13-nji iýulyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda).

25-nji madda. Tohumçylygyň döwlet goldawy

Tohumçylygyň döwlet goldawy aşakdakylar arkaly amala aşyrylýar:
döwlet maýa goýumlarynyň bölünip berilmegi;
bahalaryň döwlet düzgünleşdirilmesi;
salgyt ýeňillikleriniň berilmegi;
tohummaýa, naýbaşy we saýlantgy tohumlaryň öndürilişine edilen çykdajynyň öwezini dolmak;
ýeňillikli şertlerde karzlaryň berilmegi;
ykdysady höweslendirmäniň gaýry çäreleriniň ulanylmagy.

IX bap. Tohumçylykdaky halkara hyzmatdaşlygy

26-njy madda. Türkmenistanyň tohumçylyk baradaky meseleler boýunça halkara hyzmatdaşlygyna gatnaşmagy

Türkmenistan tohumçylyk babatdaky ygtyýarly döwlet edaralarynyň üsti bilen tohumçylyk meseleleri boýunça halkara we sebitara hyzmatdaşlygyna gatnaşýar.

27-nji madda. Halkara şertnamalary

Eger Türkmenistanyň halkara şertnamalarynda şu Kanundakydan başga kadalar

bellenen bolsa, onda halkara şertnamalarynyň kadalary ulanylýar.

X bap. Jemleýji düzgünler

28-nji madda. Tohumçylyk baradaky kanunçylygyň bozulandygy üçin jogapkärçilik

Türkmenistanyň tohumçylyk baradaky kanunçylygynyň bozulmagy Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen jogapkärçilige eltýär.

29-njy madda. "Tohumçylyk hakynda" Türkmenistanyň Kanunynyň güýje girizilmegi

Şu Kanun onuň resmi taýdan çap edilen gününden güýje girýär.

Şu Kanunyň güýje giren gününden aşakdakylary güýjüni ýitiren diýip hasap etmeli:

1) Türkmenistanyň Mejlisi tarapyndan 1996-njy ýylyň 18-nji iýunynda kabul edilen "Tohumlar hakynda" Türkmenistanyň Kanunyny (Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 1996 ý., № 1-2, 9-njy madda);

2) Türkmenistanyň Mejlisi tarapyndan 1998-nji ýylyň 10-njy dekabrynda kabul edilen "Türkmenistanyň käbir kanunçylyk namalaryna üýtgetmeler we goşmaçalar girizmek hakynda" Türkmenistanyň Kanunynyň başinji bölegini (Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 1998 ý., № 4, 70-nji madda);

3) Türkmenistanyň Mejlisi tarapyndan 1999-njy ýylyň 23-nji noýabrynda kabul edilen "Türkmenistanyň käbir kanunçylyk namalaryna üýtgetmeler girizmek hakynda" Türkmenistanyň Kanunynyň başinji bölegini (Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 1999 ý., № 4, 56-njy madda);

4) Türkmenistanyň Mejlisi tarapyndan 2001-nji ýylyň 7-nji iýulynda kabul edilen "Türkmenistanyň käbir kanunçylyk namalaryna üýtgetmeler we goşmaçalar girizmek hakynda" Türkmenistanyň Kanunynyň altynjy bölegini (Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2001 ý., № 2, 22-nji madda).

**Türkmenistanyň
Prezidenti**

**Gurbanguly
Berdimuhamedow**

Aşgabat şäheri.
2010-njy ýylyň 10-njy maýy.
№ 106-IV.